

УДК 336.71

Нестеренко Ж.К.,
к.е.н., професор
Фірман Р.В.,

Запорізький національний технічний університет

ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ КАПІТАЛІЗАЦІЇ БАНКІВ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА СТАБІЛЬНІСТЬ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

Nesterenko Zh.K.,
cand.sc.(econ.), professor
Firman R.V.

Zaporizhia National Technical University

INCREASING THE BANK CAPITALIZATION LEVEL AND ITS INFLUENCE ON STABILITY OF THE BANKING SECTOR IN UKRAINE

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку банківська система України зіткнулася з проблемами недостатності капіталу банків, нерівномірністю зосередження капіталу в найбільших банках України, необхідністю удосконалення управління банківським капіталом. Однією з головних проблем банківської системи України є підтримка її стабільності, надійності та ефективності для того, щоб банки мали змогу повністю виконувати свої функції та забезпечувати економіку держави необхідною кількістю фінансових ресурсів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогодні проблема впливу капіталізації банків на стійкість та надійність банківського сектору досить широко досліджується науковцями. Особливості розвитку банківського сектору України та його капіталізації, можливі шляхи збільшення капіталу банками України розглядались у роботах В. В. Подплетнього [9], О. М. Колодізева [5], О. Д. Вовчака [3], С. Г. Арбузова [1], А. Г. Загороднього [4] та інших.

Незважаючи отримані результати наукових досліджень, досі невирішеними залишаються питання щодо вибору джерел капіталізації банків, а також проблеми стабільності та надійності банківського сектору в цілому.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження сутності капіталізації банків та з'ясування можливих шляхів підвищення її рівня. Відповідно до мети, основними завданнями є: аналіз особливостей процесу капіталізації банківської системи України та виявлення можливих джерел нарощування банківського капіталу.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сьогодні можна констатувати, що в економічній літературі не наведено однозначного тлумачення категорії "капіталізація банку". У фінансово-економічному словнику під редакцією А. Г. Загороднього розглянуто сутність цього поняття з кількох точок зору: капіталізація банку – це перетворення доданої вартості (нерозподіленого прибутку) на капітал; процес формування фіктивного капіталу у вигляді акцій, облігацій та інших цінних паперів [4].

Автори праці [1] визначають капіталізацію банку з кількох позицій: 1) збільшення обсягу капіталу банку; 2) сукупна максимальна вартість акцій та облігацій, які може випустити банк; 3) збільшення вартості банку в зв'язку зі зростанням його ринкової вартості; 4) додатковий випуск акцій з метою збільшення капіталу або спрямування частини доходів (прибутку, дивідендів) на збільшення капіталу банку.

Слід відмітити, що загальною рисою більшості вказаних визначень капіталізації є те, що вони визначають вартісну оцінку капіталу банківської установи, по-перше, з точки зору витрат на його створення, а по-друге, з точки зору його спроможності створювати додану вартість.

Одна з головних цілей управління банківським капіталом полягає в залученні та підтримці достатнього обсягу капіталу для розширення діяльності й створення захисту від ризиків. Величина капіталу банку при цьому визначає обсяги активних операцій, розмір депозитної бази, можливості запозичення коштів на фінансових ринках, величину відкритої валютної позиції та інші важливі показники, які істотно впливають на діяльність банку [2].

Механізм управління капіталом банків визначає сукупність методів та інструментів управління, що застосовуються суб'єктами у процесі управління банком і спрямовуються на забезпечення капіталізації банківських установ.

Капіталізація банків є одним із важливих чинників, які забезпечують можливість банківської системи здійснювати значний позитивний вплив на економіку, мінімізуючи при цьому фінансові ризики і відповідно підтримуючи стабільність та надійність банківських установ [10]. Ефективна діяльність банківської системи залежить від рівня її капіталізації.

Для того, щоб краще розуміти процеси, які очікуються у сфері капіталізації банків України,

необхідно проаналізувати зміни та динаміку розвитку банківського сектору сьогодні (табл. 1).

Таблиця 1

Капітал банків України за 2007 - 2013 роки

Показники	01.01. 2008	01.01. 2009	01.01. 2010	01.01. 2011	01.01. 2012	01.01. 2013	01.01. 2014
Кількість банків, які мають банківську ліцензію	175	184	182	176	176	176*	180*
Кількість банків на стадії ліквідації	19	13	14	18	21	22	11
Кількість банків з іноземним капіталом	47	53	51	55	53	53	49
у тому числі із 100%-им іноземним капіталом	17	17	18	20	22	22	19
Частка іноземного капіталу в статутному капіталі банків, %	35,0	36,7	35,8	40,6	41,9	39,5	34,0
Статутний капітал діючих банків, млн. грн.	42873	82454	119189	145857	171865	175204	185239
Частка статутного капіталу в пасивах, %	7,15	8,90	13,54	15,48	16,30	15,54	14,49

* з них 1 банк має ліцензію санаційного банку

Джерело : [7]

З даних табл. 1 можна побачити, що станом на 01.01.2014 р. кількість банків, які мають банківську ліцензію, складає 180 установ. Протягом 2013 року ще 4 фінансові установи отримали банківську ліцензію. Серед зареєстрованих діючих банків один із них має ліцензію санаційного банку – ПАТ «Родовід Банк», основною функцією якого є робота з проблемними активами комерційних банків. Згідно даних НБУ, станом на 01.01.2014 р. 11 банківських установ перебуває на стадії ліквідації [7]. На фоні загальних змін спостерігається зменшення кількості банків з іноземним капіталом упродовж 2013 року з 53 до 49 установ, також зменшилась кількість банківських установ зі стовідсотковим іноземним капіталом – з 22 до 19 [7]. Це свідчить про те, що зарубіжні партнери згортають свій бізнес на території України.

Окрім кількісних показників діяльності банків, потрібно також розглянути динаміку капіталу комерційних банків, що діють на території України, протягом останніх 10 років (рис. 1).

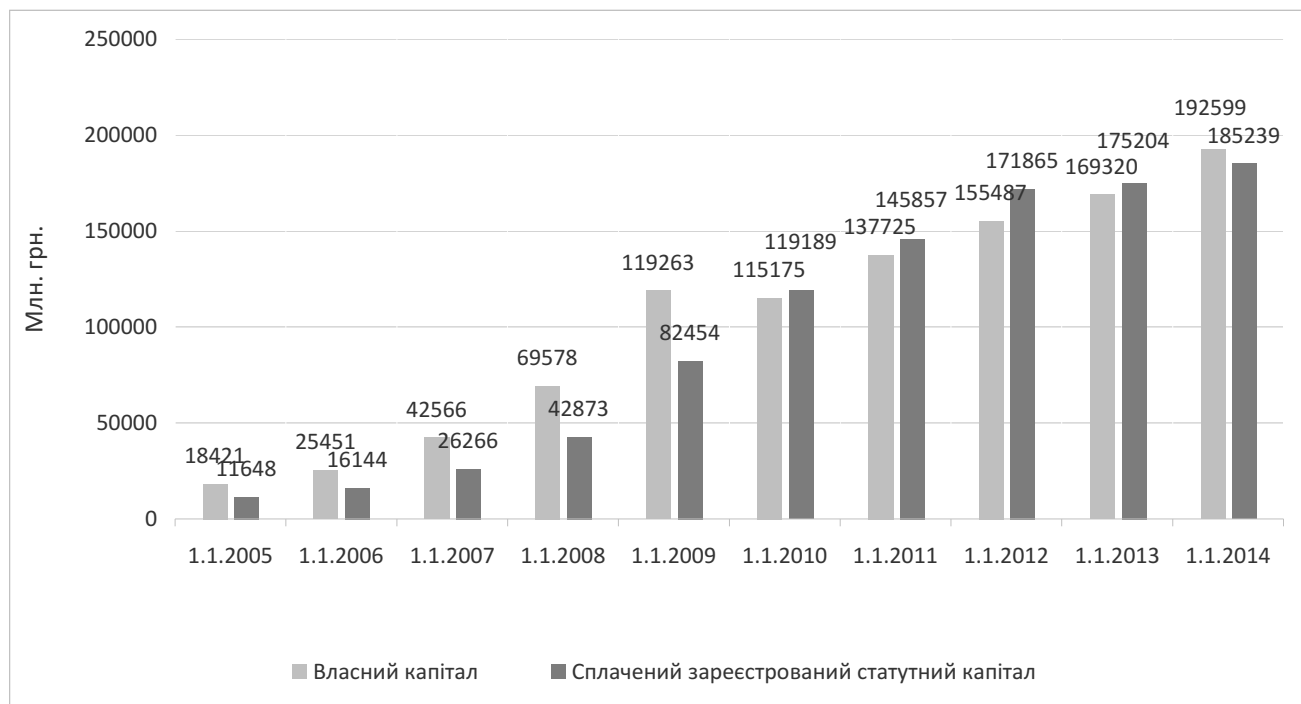

Рис. 1. Динаміка власного та статутного капіталу банків України за 2004-2013 роки

Джерело : [7]

З рис. 1 видно, що впродовж останніх 5 років спостерігається тенденція до збільшення абсолютної суми як сплаченого зареєстрованого статутного, так і власного капіталу банківської системи України. Банки поступово нарощують власний і статутний капітал, прагнучи підвищити власну капіталізацію.

З наведених даних слід відмітити, що особливістю банків України є висока питома вага статутного капіталу у структурі власного капіталу. Станом на 01.01.2014 р. частка статутного капіталу у структурі власного капіталу становила 96,18%. Збільшення суми і частки статутного капіталу банків

упродовж аналізованого періоду підтверджує прагнення банків підвищити рівень капіталізації за рахунок нарощення цієї складової власного капіталу. Багато банків інвестували отриманий прибуток від своєї діяльності в статутний капітал, покращуючи рівень власної капіталізації.

Існує пряма залежність між розміром власного капіталу банку та його фінансовою стійкістю. Власний капітал банку за всіма його операціями залежить від видачі кредитів до купівлі цінних паперів. Він є гарантією виконання всіх зобов'язань банку. Недостатня капіталізація та незначний обсяг власного капіталу банку суттєво знижує інвестиційні можливості банківської установи, її фінансову стійкість, що погіршує її становище у довгостроковому плануванні.

Недостатня капіталізація українських банків породжує проблему загальної фінансової стабільності, стійкості та функціональності банківської системи у цілому. Виникає питання щодо належного обслуговування банками прийнятих на себе грошових зобов'язань та своєчасності їх виконання. Саме питання капіталізації банків є основною проблемою формування фінансового фундаменту банківської системи, від якості якого залежить надійність всієї економічної системи та динаміка подальшого розвитку банківського сектору та економіки країни у майбутньому [9].

Банківська система України пережила чимало проблем на різних етапах свого розвитку. У 2009 році українські банки пережили кризу ліквідності. У січні-лютому того ж року кореспондентські рахунки банків в НБУ зменшилися на 19,2%. Причиною таких різких змін був відтік великих сум депозитів з банків. Більшість українських банків виявилися не готовими до випробування в жорстких умовах інформаційного пресингу вітчизняних засобів масової інформації та втрачали свої позиції в рейтингах довіри громадськості [9; 10]. Позитивна ділова репутація надійної та стабільної фінансової установи є важливим, «основним капіталом» будь-якого банку в таких умовах. Але вже у березні-липні ситуація значно покращилась – кореспондентські рахунки банків збільшилися на 63%, проте за підсумками року падіння склало 13,8% [6; 9].

Поступове відновлення довіри населення до банків спостерігалось у 2011 році, що сприяло закріпленню позитивної тенденції до нарощування депозитного портфелю (рис. 2). Протягом 2011 року залишки коштів фізичних осіб в банках збільшилися на 13,1%, але досить високою залишалась частка депозитів на вимогу, що становила 36% та короткострокових депозитів до 1 року – 31%. Переважання короткострокових депозитів в ресурсній базі, яка була сформована за рахунок залучених коштів населення, робило її нестабільною. Це відповідно стримувало розвиток довгострокового кредитування фізичних осіб та суб'єктів господарювання, що в свою чергу негативно впливало на розвиток економіки України [6; 9].

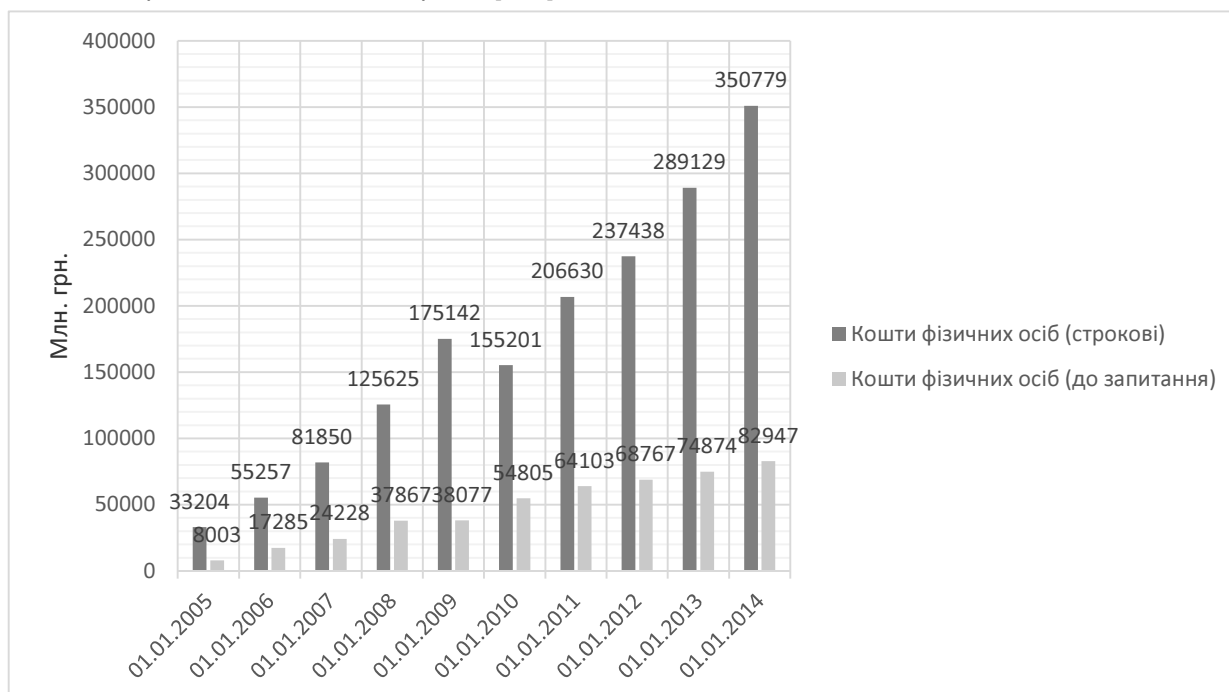

Рис. 2. Динаміка коштів фізичних осіб за 2004-2013 роки

Джерело: [7]

Згідно з підсумками роботи банків у 2013 році за даними НБУ, кошти фізичних осіб на рахунках банків зросли на 19,15%. Незначні зміни відбулись у структурі коштів фізичних осіб станом на 01.01.2014: частка строкових вкладів зросла і становить 80,88%, порівняно з 79,43% станом на 01.01.2013 року [7; 10].

Важливою проблемою залучених ресурсів на сьогоднішній день залишається їх

короткостроковість, що може викликати нестачу ліквідності при наданні довгострокових кредитів. Низька ліквідність банку спричиняє значні проблеми в роботі банку, несвоєчасність та затримку виплат коштів, і відповідно втрату довіри клієнтів та їх коштів. Як наслідок, у майбутньому ускладнюється можливість залучення банком фінансових ресурсів та отримання фінансування для підтримки ліквідності надалі.

Для вирішення проблеми короткостроковості ресурсів деякі українські банки пропонують населенню довгострокові вклади під високі відсоткові ставки. Наприклад, ПАТ «Дельта Банк» та ПАТ «Промінвестбанк» пропонують клієнтам оформити депозит строком на 5 років.

Деякі банки, поповнюючи обов'язкові резерви на вимогу НБУ, мають від'ємні фінансові результати, а також проблеми з ліквідністю. В умовах відсутності зовнішніх інвестицій та непостійного рівня оборотних коштів корпоративних клієнтів, гроші населення є дуже цінним ресурсом для українських банків, який необхідно залучати на довгострокові перспективи.

Одним із пріоритетних завдань для банківської системи України є забезпечення капіталу банків на рівні, який відповідає потребам економіки, що розвивається та характеризується зростанням основних макроекономічних чинників і відповідно потребує більших фінансових ресурсів. Для забезпечення таких умов необхідно збільшувати капітал банків, щоб вони були достатньо міцними для обслуговування різноманітних потреб клієнтів та здійснення операцій на сучасному технологічному рівні (див. табл. 2) [8].

Таблиця 2

**Показники діяльності банків України протягом 2007-2013 рр.,
млн. грн.**

Показники	Станом на						
	01.01. 2008	01.01. 2009	01.01. 2010	01.01. 2011	01.01. 2012	01.01. 2013	01.01. 2014
Кількість банків, які мають банківську ліцензію	175	184	182	176	176	176	180
Чисті активи, млн. грн.	599396	926086	880302	942088	1054280	1127192	1278095
Темп зростання, %	–	154,5	95,06	107,02	111,91	106,92	113,38
Власний капітал банків, млн. грн.	69578	119263	115175	137725	155487	169320	192599
Темп зростання, %	–	171,41	96,57	119,58	112,9	108,9	113,75
Зобов'язання банків, млн. грн.	529818	806823	765127	804363	898793	957872	1085496
Темп зростання, %	–	152,28	94,83	105,13	111,74	106,57	113,32
Кредитний портфель, млн. грн.	485368	792244	747348	755030	825320	815327	911402
Темп зростання, %	–	163,23	94,33	101,03	109,31	98,79	111,78
Депозити фізичних осіб, млн. грн.	163482	213219	210006	270733	306205	364003	433726
Темп зростання, %	–	130,42	98,49	128,92	113,10	118,88	119,15

Джерело: [7]

Аналізуючи дані табл. 2, можна зробити висновок, що протягом 2007-2013 рр. за багатьма показниками темпи приросту були досить високими. Чисті активи банків зросли у 2 рази (станом на 01.01.2008 року вони становили 599,4 млрд. грн., а на 01.01.2014 р. – 1278,1 млрд. грн.); власний капітал банківських установ зріс майже у 3 рази і становить 192,6 млрд. грн. [7]. При цьому проблемою є перевищення темпів зростання активів банків України порівняно з темпами зростання їхнього капіталу. Це створює додаткові проблеми банкам, пов'язані з можливою нестачею ліквідності банку та потребує додаткового грошового ресурсу.

Наразі капіталізація відбувається за рахунок збільшення кількості банків, а не за рахунок їх фінансового зміцнення, що породжує проблему можливих банкрутств банків.

Сучасний етап розвитку української економіки характеризується підвищенням вимог до банківської системи, яка повинна сприяти стійкому економічному зростанню та підвищенню конкурентоспроможності господарського комплексу в умовах поступової інтеграції України у європейський та світовий економічний простір. Це обумовлено особливою роллю банків як провідних фінансових посередників, що забезпечують переміщення фінансових ресурсів між окремими регіонами, галузями господарства та суб'єктами економіки з метою задоволення їх потреб та запитів. Вказані процеси вимагають від комерційних банків адекватного нарощування обсягів, оптимізації структури та вдосконалення організації ресурсної бази.

Негативний вплив на надійність функціонування банківської та фінансової систем в цілому відіграє недостатній рівень капіталізації. На сьогодні українська банківська система щодо капіталізації є такою, що неповною мірою розвивається, а вітчизняні банки залишаються недостатньо капіталізовані.

Збалансована ресурсна база комерційних банків та достатній її обсяг є важливою передумовою їх прибутковості, підтримки необхідної ліквідності та підвищення довіри з боку всіх учасників ринку. Зміцнення ресурсної бази банківського сектора сприяє підвищенню можливостей банків у задоволенні поточних та

інвестиційних потреб суб'єктів господарювання та домогосподарств у додаткових ресурсах.

Зміцнення ресурсної бази та інтеграція української банківської системи у світове співтовариство значною мірою залежать від його зростання. Відтак особливого значення набувають питання нарощення, ефективного використання, управління та збереження капіталу кожного банку.

Успішність виконання завдання щодо необхідності забезпечення умов стабільного зростання економіки залежить від розвитку банківської системи та кожного банку зокрема.

Висновки з даного дослідження. Для вирішення проблеми підвищення рівня капіталізації та надійності установ банківської системи України банкам було б доцільно поліпшити якість капіталу шляхом збільшення власного капіталу та забезпечити достатній рівень покриття ним ризиків, що приймаються банками.

Пріоритетними джерелами зростання рівня капіталізації на сьогодні для банку є збільшення статутного капіталу, що може бути забезпечено за рахунок коштів існуючих чи нових акціонерів, а також реінвестування чистого прибутку. Також українські банки майже не використовують такий спосіб нарощення капіталізації як первинне публічне розміщення акцій.

Література

1. Банківська енциклопедія / [Арбузов С. Г., Колобов Ю. В., Міщенко В. І., Науменкова С. В.]. – К. : Центр наукових досліджень Національного банку України: Знання, 2011. – 504 с.
2. Барановський О. І. Стійкість банківської системи України / О. І. Барановський // Фінанси України. – 2007. – № 9. – С. 75-87.
3. Вовчак О. Д. Банківська справа в Україні: стан, проблеми та перспективи розвитку / О. Д. Вовчак // Фінанси України. – 2008. – № 10. – С. 118-125.
4. Загородній А. Г. Фінансово-економічний словник / А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк. – Львів : Вид-во Нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2005. – 714 с.
5. Колодізев О. М. Групування банків України за рівнем достатності капіталу / О. М. Колодізев // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : [зб. наук. праць]. – Суми : УАБС НБУ, 2008. – Вип. 23. – С. 61-68.
6. Лютий І. Фінансово-економічна криза 2008-2010 рр.: деякі чинники та уроки / І. Лютий // Вісник Національного банку України. – 2011. – № 1. – С. 10-16.
7. Основні показники діяльності банків України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.bank.gov.ua.
8. Панасенко А. А. Формирование и рост собственного капитала банковских учреждений Украины / А. А. Панасенко // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – № 1. – С. 185-198.
9. Подплетній В. В. Капіталізація банківської системи як фактор макроекономічної стабільності / В. В. Подплетній // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. – 2012. – № 22. – С. 175-185.
10. Структура активів, капіталу і зобов'язань банків України станом на 01.01.2011р. // Вісник НБУ. – 2012. – № 2. – С. 116-125.

References

1. Arbuzov, S.H., Kolobov, Yu.V., Mishchenko, V.I. and Naumenkova, S.V. (2011), *Bankivska entsyklopediia* [Banking encyclopedia], Tsentr naukovykh doslidzhen Natsionalnoho banku Ukrainy: Znannia, Kyiv, Ukraine, 504 p.
2. Baranovskyi, O.I. (2007), "The stability of the banking system of Ukraine", *Finansy Ukrainy*, no. 9, pp.75-87.
3. Vovchak, O.D. (2008), "Banking in Ukraine: status, problems and development prospects", *Finansy Ukrainy*, no. 10, pp.118-125.
4. Zahorodnii, A.H. (2005), *Finansovo-ekonomichnyi slovnyk* [Financial and economic dictionary], Vyd-vo Nats. un-tu «Lvivska politekhnikha», Lviv, Ukraine, 714 p.
5. Kolodiziev, O.M. (2008), "Grouping of banks Ukraine by the level of capital adequacy", *Problemy i perspektivy rozvytku bankivskoi systemy Ukrainy*, no. 23, pp. 61-68.
6. Liutyi, I. (2011), "The financial and economic crisis of 2008-2010: some factors and lessons", *Visnyk Natsionalnoho banku Ukrainy*, no. 1, pp.10-16.
7. Osnovni pokaznyky diialnosti bankiv Ukrainy, available at: <http://bank.gov.ua>
8. Panasenko, A. A. (2011), "Formation and growth on equity the banking institutions Ukraine", *Aktualni problemy ekonomiky*, no.1, pp. 185-198.
9. Podpletnii, V. V. (2012), "he capitalization of the banking system as a factor of macroeconomic stability", *Naukovi pratsi Kirovohradskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu*, no. 22, pp. 175-185.
10. NBU (2012), "Structure of assets, capital and liabilities of banks of Ukraine as of 01.01.2011", *Visnyk NBU*, no. 2, pp. 116-125.